

2002-05-31

Dnr. 01-2001:3630

Analys av behovet av förändringar av betygssystem och andra regler inom grundläggande vuxenutbildning

1 Inledning

1.1 Skolverkets uppdrag

Denna rapport är ett svar på ett uppdrag till Skolverket, *Uppdrag till Skolverket att analysera behovet av förändringar av betygssystem och andra regler inom grundläggande vuxenutbildning* (U2001/3766/V). Skolverket skall, enligt uppdraget, ”analysera behovet av och föreslå förändringar i gällande betygssystem och andra regler för att bl.a. möjliggöra studier på grundläggande nivå och gymnasienivå samtidigt”.

Bakgrund till uppdraget är regeringens proposition *Vuxnas lärande och utvecklingen av vuxenutbildningen* (prop.2000/01:72). I propositionen betonas betydelsen av att ge alla vuxna som saknar färdigheter som normalt uppnås i grundskolan möjlighet att på ett flexibelt sätt uppnå motsvarande färdigheter inom grundläggande vuxenutbildning. Enligt regeringens uppdrag till Skolverket ska verket göra en analys av förutsättningarna för flexibla studier:

I propositionen framhölls även vikten av att kunna erbjuda individen möjlighet att studera på olika nivåer samtidigt. För detta krävs en analys av de bestämmelser och det betygssystem som gäller för grundläggande vuxenutbildning. (U2001/3766/V)

Skolverket bygger slutsatserna i denna rapport på verkets tidigare genomförda utvärderingar och rapporter samt på två studier som genomförts under våren 2002: en studie av den grundläggande vuxenutbildningen i tjugo kommuner och en studie av alfabetisering i åtta kommuner.

1.2 Sammanfattning

Skolverkets slutsatser av analysen av styrsystemet:

Styrsystemets struktur

- De olika utbildningarna grundläggande vuxenutbildning, särvox, sfi och gymnasial vuxenutbildning saknar enhetligt kursplane- och betygssystem. Komvux, särvox och sfi är separata skolformer med egna kurs- och betygssystem.
- De olika utbildningarnas program mål, kurplaner och betygssystem har tillkommit vid olika tidpunkter. Utgångspunkten har därvid i första hand varit att tydliggöra de olika utbildningarna, inte att skapa ett enda, flexibelt och sammanhängande system för vuxnas studier.
- Styrsystemet för vuxenutbildningen utgår, med undantag för sfi och påbyggnadsutbildningar, från ett spegelperspektiv, dvs de olika delarna

2002-05-31

Dnr. 01-2001:3630

särvux och komvux har skapats för att utgöra spegelbilder av utbildningar för barn och ungdomar.

- En konsekvens av spegelperspektivet är att de olika utbildningarnas egenart har betonats på bekostnad av helheten och därmed flexibiliteten för den vuxne och möjligheterna att samordna och anpassa utbildningen till vuxna med varierande behov av kompetensutveckling.
- Grundläggande vuxenutbildning skall leda till kunskaper för arbetslivet men innehåller knappast ämnen eller kurser som ger sådana kunskaper.

Styrsystemets effekter i kommunernas vuxenutbildning:

Det finns i många kommuner olika hinder som försvårar skapandet av en flexibel och individanpassad vuxenutbildning för studerande som har behov av grundläggande vuxenutbildning. Några av dessa hinder har ett tydligt samband med styrsystemets utformning.

Andra slutsatser av lägesbeskrivningarna:

Skolverkets tidigare genomförda utvärderingar och rapporter samt de två lägesbeskrivningar som genomförts under våren 2002 visar att den grundläggande vuxenutbildningen i många kommuner inte på ett tydligt sätt berörs av den utveckling som skett bl a genom Kunskapslyftet. Grundläggande vuxenutbildning framstår, i många av de besökta kommunerna, som traditionell. Lärarna är ofta engagerade och erfarna och de studerande som man når är mycket nöjda. En av lägesbeskrivningarna våren 2002 gäller alfabetiseringsundervisning i åtta kommuner. I flera av dessa kommuner behöver utbildningen för analfabeter förbättras. Alfabetisering av vuxna med skiftande kultur- och språkbakgrund ställer mycket stora krav på lärares utbildning och medvetenhet. I de besökta kommunerna finns exempel på lärare som helt saknar utbildning för sitt arbete.

Om den grundläggande vuxenutbildningen skall kunna nå fler prioriterade vuxna inom målgruppen måste utbildningen bli mer flexibel och anpassas bättre till olika individers studiebehov. Det finns i kommunerna stora behov av kompetensutveckling både vad gäller utveckling av hela den grundläggande vuxenutbildningen och vad gäller alfabetisering.

Skolverkets förslag till förändringar av styrsystemet:

- Styrsystemet för grundläggande vuxenutbildning, sfi och särvux bör reformeras i ett sammanhang, med hänsyn tagen till gymnasial vuxenutbildning och påbyggnadsutbildningar, mot bakgrund av behovet av att se kommunernas vuxenutbildning som en helhet där de olika delarna skall kunna användas samtidigt på ett flexibelt sätt med utgångspunkt från individens behov. Kurserna bör ingå i en gemensam helhet utan skolformsgränser.
- De kurser som motsvarar nuvarande grundläggande vuxenutbildning och som, enligt Skolverkets förslag, bör ingå i denna nya vuxenutbildning utan skolformsgränser, bör markeras så att det tydligt framgår att den enskilde

2002-05-31

Dnr. 01-2001:3630

har rätt till kursen om han eller hon saknar de kunskaper som kursen avser att ge.

- Skolverket föreslår att nya kursplaner skapas för kurser på en nivå som motsvarar grundläggande vuxenutbildning. Dessa kursplanerna bör utformas så att kurser på olika nivåer inom hela kommunernas vuxenutbildning lätt kan kombineras på många olika sätt med utgångspunkt från individers behov. Målen i kursplaner i olika ämnen och kurser på grundläggande nivå bör därför vara tydliga. Den traditionella synen på ämnets roll bör tonas ner i de övergripande ämnestexterna (*Ämnets syfte och roll i utbildningen* och *Ämnets karaktär och uppbyggnad*). I stället bör de övergripande texterna betona kravet på anpassning till olika målgruppers och individers behov, flexibilitet, kombinationsmöjligheter, möjligheter att skapa lärområden eller kunskapsområden samt de generella kompetenser som diskuteras bl a i EUs Memorandum om livslångt lärande.
- Skolverket föreslår att kurser på den nivå som motsvarar grundläggande vuxenutbildning inte betygssätts. Det nuvarande betygssystemet för grundläggande vuxenutbildning bör ersättas med intyg.
- För den nivå som motsvarar grundläggande vuxenutbildning, sfi och såröv bör timramarna tas bort så att utbildningen kan anpassas till individuella behov.

2 Analys av styrsystemet

2.1 Grundläggande vuxenutbildning – sammanhållen skola eller del i flexibel vuxenutbildning?

Den grundläggande vuxenutbildningens nu gällande styrdokument är motsägelsefulla. Den bild styrsystemet ger är å ena sidan utbildningen som en helhet, en separat, sammanhållen skolform, ett slags vuxenutbildningens speciella grundskola. Å andra sidan betonas möjligheterna för vuxna att på ett flexibelt sätt, i kombination med andra utbildningar, komplettera sitt livslånga och livsvida lärande.

Vissa delar av styrkedjan för den grundläggande vuxenutbildningen tydliggör helhet, utbildningens specifika karaktär och mål:

- Skollagens definition av vem som är berättigad till utbildningen
- Program mål
- Kärnämnen
- Slutbetyg
- Betygssystem
- Kursplanstruktur (med de flesta av grundskolans ämnen).

Samtidigt som helheten inom grundläggande vuxenutbildning betonas knyter dessa delar av styrsystemet den grundläggande vuxenutbildningen till skolformer för barn och ungdomar. Denna helhet utgår alltså från ett skolformsperspektiv, inte från den vuxnes lärande, och förstärker synen på vuxenutbildningens olika delar som spegelbilder av utbildning för barn och ungdomar.

2002-05-31

Dnr. 01-2001:3630

2.1.2 Ämnen och kurser

I skollagen definieras rätten till grundläggande vuxenutbildning bland annat med utgångspunkt från grundskolan.

Varje kommuninnevånare har rätt att delta i grundläggande vuxenutbildning från och med andra kalenderhalvåret det år han fyller 20 år, om han saknar sådana färdigheter som normalt uppnås i grundskolan och är bosatt i landet. (Skollagen, 11 kap, 10 §)

En konsekvens av denna definition av rätten till grundläggande vuxenutbildning är att de kursplaner som nu gäller för grundläggande vuxenutbildning är mycket lika dem för grundskolan. Grundskolan skall ge eleverna kunskaper för att delta i samhällslivet och för fortsatt utbildning i gymnasieskolan. (Skollagen, 4 kap, 1 §)

Grundläggande vuxenutbildning syftar även till kunskaper för arbetslivet: ”...att ge vuxna sådana kunskaper och färdigheter som de behöver för att delta i samhälls- och arbetsliv. Den skall också syfta till att möjliggöra fortsatta studier.” (Skollagen 11 kap, 2 §)

Eftersom det i grundskolan inte finns ämnen som har direkt koppling till arbetslivet ger alltså inte den grundläggande vuxenutbildningens innehåll den studerande kunskaper för arbetslivet.

Inte heller har ämnen och kurser i grundläggande vuxenutbildning utvecklats så att de även syftar till eller ger vissa av de grundläggande färdigheter som betonas i EUs *Memorandum om livslångt lärande* och i dokumentet *Att förverkliga det europeiska området för livslångt lärande*. (Europeiska gemenskapernas kommission, Bryssel den 21.11.2001, Meddelande från Kommissionen, *Att förverkliga det europeiska området för livslångt lärande*)

I dokumentet nämns läs-, skriv- och räknekunskaper, att lära sig att lära, IT-färdigheter, främmande språk, teknisk kultur, företagarganda och sociala färdigheter. Ämnen och kurser i grundläggande vuxenutbildning ger läs-, skriv- och räknekunskaper (samt kunskaper i grundskolans övriga teoretiska ämnen). Lpf 94 betonar ”lära sig lära”:

Skolan skall sträva mot att varje elev i gymnasieskolan, komvux och SSV samt, så långt det är möjligt, i gymnasiesärskolan och särvux

...

- *tror på sin egen förmåga och sina möjligheter att utvecklas,*
- *utvecklar en insikt om sitt eget sätt att lära och en förmåga att utvärdera sitt eget lärande och*
- *utvecklar förmågan att arbeta såväl självständigt som tillsammans med andra. (Lpf 94)*

2002-05-31

Dnr. 01-2001:3630

Det främmande språket engelska kan studeras i grundläggande vuxenutbildning. Övriga av EUs grundläggande färdigheter; IT-färdigheter, övriga främmande språk, teknisk kultur, företaganda och sociala färdigheter finns inte med i utbildningen.

I grundläggande vuxenutbildning är svenska eller svenska som andraspråk, engelska, matematik och samhällskunskap kärnämnen. Begreppet kärnämne knyter den grundläggande vuxenutbildningen stukturmässigt till gymnasial utbildning. Samtidigt betonar begreppet att utbildningen ses som en separat helhet, en utbildning med "kärna".

I bilaga 1 finns en översikt över lokala kurser och orienteringskurser i kommunernas vuxenutbildning. Bilaga 2 är en översikt över de kurser där vuxna invandrare kan lära sig svenska som andraspråk. Som framgår av bilagorna är systemet inte tydligt och enhetligt. Ämnesområdet svenska som andraspråk har i de olika utbildningarna en komplicerad struktur som är svår för kommunerna att förstå. För den studerande är det inte lättare.

Ämnesstrukturen i utbildningen pekar mot en inriktning i första hand mot fortsatta studier, i andra hand mot samhällsliv. De ämnen som kan studeras är studieförberedande och ger allmänna baskunskaper. De pekar inte mot arbetslivet.

2.1.3 Program mål

Utbildningen har program mål. Sådana finns också för gymnasieskolans olika nationella program, för gymnasiesärskolans nationella program, samt för särvux olika delar (särskilda program mål finns för de delar av särvux som motsvarar den obligatoriska särskolan). Program mål är övergripande mål för en speciell utbildning och bidrar till att betona att utbildningen är en sammanhängande helhet. I styrsystemet befinner sig program mål mellan läroplan och kursplaner. För studerande som kombinerar grundläggande vuxenutbildning med gymnasiala kurser gäller på ett motsägelsefullt sätt både den grundläggande vuxenutbildningens och gymnasieskolans program mål samtidigt.

I program mål anges de närmaste målen för den grundläggande vuxenutbildningen. Program målen fastställs av regeringen. För den gymnasiala vuxenutbildningen gäller de program mål som har fastställts för gymnasieskolans nationella program. Från dessa mål får göras avvikelser som betingas av vuxenutbildningens karaktär. (Förordning om kommunal vuxenutbildning, 1 kap, 4 §)

2.1.4 Betyg

Bilaga 3 visar betygssystemen i de olika delarna av kommunernas vuxenutbildning. De många skillnader som förekommer kan sällan sägas vara sakligt motiverade. Det finns exempelvis knappast motiv att ha betyget "Icke godkänd" i grundläggande vuxenutbildning men inte i sfi. Målgruppen för dessa båda utbildningar är delvis samma individer.

2002-05-31

Dnr. 01-2001:3630

Betygssystemet i grundläggande vuxenutbildning (med betygen Icke godkänd, Godkänd och Väl godkänd) är identiskt med det inom påbyggnadsutbildningar. I den grundläggande vuxenutbildningen finns slutbetyg. Även detta är något som betonar att utbildningen i delar av styrsystemet betraktas som en helhet.

Betygen i grundläggande vuxenutbildning har knappast någon betydelse när individen skall studera på högre nivå. Den studerandes behörighet till en gymnasial kurs beror inte på betyg utan på faktiska behov och förutsättningar.

För att vara behörig att tas emot som sökande till en kurs inom gymnasial vuxenutbildning och påbyggnadsutbildning skall sökanden dels sakna eller ha brister i sådana kunskaper som kursen avser att ge, dels ha förutsättningar att följa undervisningen. (Förordning om gymnasial vuxenutbildning, 3 kap, 4 §)

Inte heller kan betyg från grundläggande vuxenutbildning sägas ha någon praktisk betydelse som merit på arbetsmarknaden.

2.2 Vuxenutbildningens flexibilitet och anpassning till individens lärande

Läroplanens text, under *Särskilda uppgifter och mål*, betonar vuxenutbildningens flexibilitet och anpassning till vuxnas behov:

Vuxna elevers kunskaper skall kompletteras endast i en sådan omfattning att de vid utbildningens slut har kunskaper av samma kvalitet som ungdomarna efter ungdomsutbildningen. Kunskapsmålen är desamma för ungdomar och vuxna, men kursernas innehåll, omfattning och tyngdpunkter behöver inte vara identiska. (Lpf 94)

Mål och strategi för vuxnas lärande (*Vuxnas lärande och utvecklingen av vuxenutbildningen* Prop. 2000/01:72 och riksdagsbeslut) lyfter bl a fram ”ändamålsenliga lärmiljöer” och ”alla vuxnas varierande behov”.

Styrsystemet har skapats vid olika tillfällen och stora delar är uttryck för en stelare syn på vuxenutbildningen. Systemet bygger på föreställningen att den studerande har behov av kompetensutveckling på ungefär samma nivå inom olika ämnesområden. Läroplanen och propositionen *Vuxnas lärande* betonar i stället behovet av flexibilitet. Vuxna har ofta ”ojämna” kunskapsprofiler och behov av kombinationer mellan utbildningar och nivåer. Styrsystemet motverkar en sådan flexibilitet.

2.3 Konsekvenser

Styrsystemets inre motsättningar leder till att verksamheten i kommunerna utformas på olika sätt beroende på vilka styrdokument man tar fasta på. Om kommunen betonar den grundläggande vuxenutbildningen som en sammanhållen grundskola för vuxna skapar kommunens ”paket” där samma grupp deltagare studerar under ett antal terminer. Först när deltagarna har klarat av alla kärnämnen kan de fortsätta på gymnasial nivå.

2002-05-31

Dnr. 01-2001:3630

Om kommunen i stället utgår från läroplanens *Särskilda uppgifter och mål för vuxenutbildningen* och från riksdagens *Mål och strategi för vuxnas lärande* utformas verksamhetens på ett flexibelt sätt så att den enskilde samtidigt kan studera på olika nivåer i vuxenutbildningssystemet. Av avsnittet om grundläggande vuxenutbildning i *Vuxnas lärande och utvecklingen av vuxenutbildningen* framgår att detta är propositionens sätt att se på utbildningen:

För att enskilda personers behov av kompetensutveckling och lärande skall kunna tillgodoses är det viktigt att studier samtidigt kan bedrivas på olika nivåer.

2.4 Rikttid

Skolverket har i promemorian *Några frågor kring förslag till ny kursplan i sfi* (Skolverket, 02-02-27) i avsnittet om förslag till förändringar i *Förordning om svenskundervisning för invandrare* föreslagit att rikttiden för sfi skall tas bort. ”Om kursernas omfattning ska anges bör det vara i poäng.”

*Rätten till sfi begränsas av Skollagen 13 kap. 11 §: ”undervisningen för en elev skall dock upphöra, om eleven saknar förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen eller annars inte gör tillfredsställande framsteg.” Detta innebär en tydlig begränsning av rätten till sfi. Mot bakgrund av individperspektivet i propositionen borde ingen annan avgränsning behövas. (Promemorian *Några frågor kring förslag till ny kursplan i sfi*, Skolverket, 02-02-27)*

I grundläggande vuxenutbildning finns rikttid för de ämnen som kan förekomma i utbildningen. I skollagen finns motsvarande krav på tillfredsställande framsteg som i lagens kapitel om sfi.

*Den som har påbörjat utbildning på en kurs i komvux har rätt att fullfölja kursen.
Undervisningen för en elev skall dock upphöra, om eleven saknar förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen eller annars inte gör tillfredsställande framsteg. (Skollagen, 11 kap. 7 a §)*

3 Skolverkets tidigare utvärderingar och rapporter som berör grundläggande vuxenutbildning

3.1 Rapporter mm om styrsystemet i grundläggande vuxenutbildning

3.1.1 Rapporten Styrdokument för vuxenutbildningen

I rapporten föreslår Skolverket att styrdokumentet bör koncentreras till två nationella nivåer. En nivå föreslås ersätta nuvarande läroplan och programmålen. Det bör utformas så att utbildningen för individen ger helhet och sammanhang även när kurser på olika nivåer kombineras. I rapporten diskuteras de nuvarande programmålen roll i vuxenutbildningen. Det finns mycket som tyder på att dessa styrdokument används i mycket liten utsträckning och rapporten ifrågasätter alltså den målnivå som programmålen representerar.

2002-05-31

Dnr. 01-2001:3630

(Styrdokument för vuxenutbildningen, Skolverket, 1999-10-15, Dnr 99:975)

Vidare diskuteras behovet av kunskapsområden för vuxna. Skolverket föreslår också att en undersökning bör göras för att kartlägga behovet av nationella kursplaner inom särskilda kunskapsområden för vuxna.

I rapporten förs även en diskussion om behovet av moderna kursplaner, anpassade till livsvitt lärande och validering samt om förhållandet mellan informellt och formellt lärande. Enligt Per-Erik Ellström och Maria Gustavsson (i artikeln "Lärande produktion – erfarenheter från ett utvecklingsprogram för processoperatörer" i Ellström m fl Livslångt lärande) kan det erfarenhetsbaserade vardagslärandet inte stå på egna ben. Det måste kompletteras med olika former av planerad utbildning. Det teoribaserade lärandet i formell utbildning karaktäriseras ofta av hög abstraktionsnivå. Det kan vara svårt att överföra kunskaperna till praktiskt handlande. Forskarna talar om behovet av att finna former för ett bättre växelspel mellan olika former av lärande.

En sådan anpassning kan, enligt rapporten, vara studier i olika ämnen på olika nivåer samtidigt. Grupper av studerande kan ha behov av att ämnen och kurser integreras. Det kan till exempel gälla gymnasiala yrkesinriktade kurser som kombineras eller integreras med sfi eller andra kurser på grundläggande nivå.

Den vuxnes utbildningsbehov kan alltså, enligt rapporten, motsvaras av en eller flera kurser, men det kan också röra sig om delar av kurser. Valideringen ställer därigenom allt större krav på en flexibel vuxenutbildning med kurser som kan anpassas och kombineras.

En effekt av att grundläggande vuxenutbildning och särvtax avspeglar utbildningar för barn och ungdomar är att vissa kurser blir mycket omfattande och svåra att strukturera. För svenska som andraspråk gäller att den vuxne nybörjaren först studerar i skolformen sfi, i sig en mycket omfattande kurs. Kortutbildade invandrare läser båda ämnena parallellt. Vuxna nybörjare studerar alltså vissa ämnen mycket länge innan de når kursens mål och får betyg. Utbildningen blir därigenom otydlig och svår att överskåda för individ och avnämare.

3.1.2 Rapporten Med vuxenutbildning i fokus

Rapporten innehåller två delar: en fortsatt diskussion av styrsystemet för kommunernas vuxenutbildning och en lägesrapport från kommunerna.

I rapportens diskussion om kursplaner och styrsystem väcker Skolverket frågan om den tydliga ämnesstrukturen med delvis mycket omfattande ämnen i grundläggande vuxenutbildning leder till traditionella studieformer. De "långa" ämnena skulle, enligt rapporten, kunna delas upp i kurser som omfattar t ex max 100 poäng. Det skulle leda till ett mer differentierat kurssystem med olika ingångar i de breda ämnena (som t ex svenska och sfi / svenska som andraspråk)

2002-05-31

Dnr. 01-2001:3630

för t ex analfabeter, dyslektiker, högutbildade etc. och med olika utgångar för de deltagare som har individuella mål eller vill göra studieuppehåll. (Med vuxenutbildning i fokus, 2000-08-29)

Möjligheterna till utveckling och individanpassning genom lärområden, kunskapsområden eller andra integrerade studier diskuteras också utförligt i rapporten. En förutsättning är att utbildningens styrdokument utformas så att utbudet styrs av individens behov och önskemål och att samtidigt studierna utformas så att den studerande reflekterar över sambanden mellan egna erfarenheter och föreställningar och de "nya" kunskaperna i olika ämnen.

Tematiska studier i lärområden representerar positiva val och skulle, enligt rapporten, kunna erbjudas tillsammans med validering och en koppling till de ämnen där den studerande behöver betyg. Kunskapsområdet skulle på så sätt kunna bli en ingång som bättre ansluter till individens önskningar och livssituation. Deltagarna i en grupp som arbetar med samma kunskapsområde skulle mycket väl kunna ha olika förkunskaper och studera med sikte på delvis olika ämnesmål. Det som förenar dem skulle vara samarbetet för att utveckla kunskaperna inom lärområdet.

Kursutformningen i vuxenutbildningen skulle alltså kunna tolkas som ett system av mål inom olika ämnen. Detta sätt att se på begreppen kurs och mål är en förutsättning för arbete i lärområden. Hur verksamheten organiseras och hur den studerandes lärande gestaltas skulle då kunna variera mycket beroende på individuella behov och önskemål. En sådan tolkning av ett sammanhängande system i den kompetensgivande vuxenutbildningen inom sfi, grundläggande vuxenutbildning, gymnasial vuxenutbildning, påbyggnadsutbildningar, och sår vux skulle, enligt Med vuxenutbildning i fokus, kunna innefatta vägledning, handledning, orienteringskurs, praktik, validering, portfolio, studiekontrakt, studier inom lärområden, handledda studier inom lärcentrum eller på distans samt studier i traditionell kursform.

I rapporten Med vuxenutbildning i fokus finns även en diskussion av behovet av särskilda kunskapsområden för vuxna, av kurser med ett innehåll som inte barn och ungdomar behöver men som är angeläget i vuxnas livs- eller yrkessituation.

3.2 Tidigare rapporter om genomförandet av den grundläggande vuxenutbildningen i kommunerna

3.2.1 Grundläggande vuxenutbildning – Skolverkets utvärdering 1997

Denna utvärdering (Grundläggande vuxenutbildning, Skolverkets rapport 136) bygger på intervjuer och studier i 15 kommuner när den grundläggande vuxenutbildningen endast hade funnits några år. Utvärderingen belyser flera olika aspekter av verksamheten inom utbildningen.

Sammanfattningsvis konstateras i rapporten att den grundläggande vuxenutbildningen ännu inte i realiteten införts i hela landet mer än till namnet och ibland inte ens det. I verksamhetens organisering och utformning lever i stor utsträckning det gamla grundvux respektive etapp 1 kvar. Reformen verkar i

2002-05-31

Dnr. 01-2001:3630

flera kommuner ha uppfattats som i första hand endast ett namnbyte och en rent formell inordning av grundläggande vuxenutbildning i komvux.

I avsnittet "*Några problem inom GRUV*" diskuteras bl a

- Invandrarna – en heterogen grupp som ses som homogen
- Är de studerande i grundläggande vuxenutbildning alltid svaga?
- Deltagarnas förnöjsamhet
- Yrkesroller inom vuxenutbildningen
- Planering för utträde ur grundläggande vuxenutbildning

I rapporten finns också en diskussion av betyg i grundläggande vuxenutbildning. I stort sett är synen på möjligheten att få graderade betyg mycket positiv. De studerande påtalar framför allt det positiva i att på ett tidigt stadium kunna bestämma sig för sin egen ambitionsnivå i studierna.

3.2.2 Rapporten Vuxenutbildning Tematisk rapport

Den tematiska rapporten (Skolverkets rapport 141, 1998) är en sammanställning och diskussion av resultaten av tre utvärderingar av vuxenutbildning, förutom utvärderingen av grundläggande vuxenutbildning även *Den kommunala gymnasiala vuxenutbildningen* (Skolverkets rapport nr 91) och *Vem älskar sfi? Utvärdering av svenskundervisning för invandrare – en utbildning mellan två stolar* (Skolverkets rapport nummer 131).

Den tematiska rapporten belyser bl a politisk styrning av vuxenutbildningen, kunskapssyn och arbetsformer och de nöjda deltagarna. De enheter som lyckats med reformering karakteriseras av en intern helhetssyn – en sammanhållen organisation, en långt gången samverkan mellan lärargrupper eller arbetslag och klart avgränsade ansvarsområden. För reformframgångsrika kommuner tycks ett kännetecken vara en helhetssyn när det gäller utbildning, individ och samhälle. Stöd från politiker har visat sig vara avgörande. Andra iakttagelser av generell art är att samverkan mellan arbetsliv och vuxenutbildning varit bristfällig. När det gäller undervisningens genomförande konstateras att även om arbetsformerna varierar är undervisningen traditionell. Kursdeltagarna är överlag nöjda, men de har inte något direkt inflytande över verksamhet och innehåll.

3.2.3 Rapporten Komvux – ett demokratiskt projekt

Rapporten innehåller en översikt över i vilken mån funktionshindrade är representerade inom komvux. Rapporten ger en huvudsakligen positiv bild. Den kommunala vuxenutbildningen är i sin helhet tillgänglig för funktionshindrade personer. Sett till studiedeltagandet framkommer att funktionshindrade grupper är väl representerade och ibland överrepresenterade på komvux. (Skolverkets rapport 162, 1999)

Ett avsnitt av rapporten diskuterar tillgången till stöd och ytterligare undervisningsresurser. Grundläggande och gymnasial vuxenutbildning bildar tillsammans ett relativt renodlat nivågrupperat system. Detta får en mängd olika konsekvenser för de utbildningar som kan betecknas som "basutbildningar" för vuxna. Rapporten belyser synen på individen. "*Skolans vardagliga*

2002-05-31

Dnr. 01-2001:3630

problemlösande tycks i all historisk tid vara liktydigt med att homogenisera undervisningsgrupperna.” För att få tillgång till stöd och resurser måste den studerande acceptera att definieras som ”svag” och i behov av särskilt och riktat stöd. De studerande diagnosticeras och nivågrupperas genom testningar, informationsutbyte mellan lärare, identitetsövertygande samtal, observationer och betygssättning.

3.2.4 Rapporten Arbete med rekrytering och orienteringskurser i kommunal utbildning för vuxna i fem kommuner

Skolverket studie, *Arbete med rekrytering och orienteringskurser i kommunal utbildning för vuxna i fem kommuner*, (Skolverket, 2000, www.skolverket.se, VUX, grundläggande vuxenutbildning) belyser utvecklingen kring orienteringskurser.

I de kommuner som medverkat i studien förekommer tre kategorier av orienteringskurser:

- ämnesorienteringskurser
- studieorienteringskurser
- orienteringskurser som fokuserar personlig utveckling.

I rapporten beskrivs orienteringskurserna som något i huvudsak positivt och väl anpassat till de studerandes behov. Kurserna är individualiserade och i intervjuerna berättar deltagarna om hur det sker en diskussion mellan lärare och deltagare om hur undervisningen skall läggas upp. Formen för studierna stärker förmodligen känslan av att läraren tar hänsyn till den vuxnes individuella önskemål och situation. Det gör att delaktigheten ökar från den studerandes sida. En tolkning av rapportens slutsatser kan vara att dessa kurser utvecklas för att bilda en sluss till kommunens ”vanliga” kurser eller för att kompensera brister vad gäller flexibilitet och individanpassning inom kurssystemet. (Skolverket, *Arbete med rekrytering och orienteringskurser i kommunal utbildning för vuxna i fem kommuner*, Peter Gustavsson, 2000-03-21, Dnr 99:975)

3.2.5 Rapporten Samtal om utbildningsmål och studieplaner med deltagare i grundläggande vuxenutbildning

Denna studie grundar sig på intervjuer med 15 deltagare vid grundläggande vuxenutbildning samt sju personer med varierande arbetsuppgifter vid enheterna (skolledare, studie- och yrkesvägledare eller assistenter), vid fyra kommunala vuxengymnasier. (Skolverket, 2000, www.skolverket.se, VUX, grundläggande vuxenutbildning)

Det yttersta målet med studierna, för samtliga som medverkar i studien, är att få ett arbete. Även de som har mycket oklara utbildningsmål hoppas att studierna skall leda fram till ett arbete. Ingen av de studerande tar upp andra studiemål som t ex personlig utveckling, att delta i samhällets demokratiska utveckling eller bildning.

2002-05-31

Dnr. 01-2001:3630

De studerande diskuterar frågan om förhållandet mellan enbart teoretiska kurser och sådana som har ett yrkesinnehåll. Den grundläggande vuxenutbildningen är helt teoretisk även om det övergripande målet med utbildningen även omfattar kunskaper för arbetslivet.

Framförallt de studerande som inte har studieplan efterlyser mer yrkes- och arbetsmarknadsinriktade utbildningar inom grundläggande vuxenutbildning, men även några andra efterfrågar yrkeskurser eller mer utvecklade kombinationer av teoretiska och yrkesinriktade studier.

De studerande menar, enligt rapporten, att det teoretiska kursutbudet i grundläggande vuxenutbildning och komvux inte motsvarar utbildningsmålet för män med ett uttalat arbetsmarknads- eller yrkesinriktat mål med studier. Eftersom komvux inte kan erbjuda detta söker de heller inte dit, även om de har behov av kompletterande utbildning på grundläggande eller gymnasial nivå.

4 Två nya lägesbeskrivningar under våren 2002

Skolverket har genomfört två avgränsade lägesrapporter under våren 2002. Den ena beskriver alfabetisering i åtta kommuner, den andra hela den grundläggande vuxenutbildningen i tjugo kommuner. Kommunerna har valts ut så att olika delar av landet finns representerade och att kommunerna sinsemellan är olika. Alla typkommuner enligt Svenska kommunförbundets klassificering finns representerade. Varje kommun har besökts under en dag. Lägesbeskrivningen av alfabetisering i åtta kommuner har genomförts av Inga-Lena Rydén och studien av grundläggande vuxenutbildning av Inger Fredrikson, Jonas Jonsson och Thomas Landahl. Rapporterna kommer, när de är helt färdiga att publiceras på Skolverkets hemsida.

4.2 Styrsystemet – ett delvis dolt hinder för flexibla studier i de besökta kommunerna

Skolledare, studie- och yrkesvägledare och lärare anser i regel inte att styrsystemet är hinder för studier på grundläggande och gymnasial nivå samtidigt. De hinder som i vissa kommuner anges är i stället av organisatorisk eller lokalmässig art. Dessa hinder har dock samband med styrsystemet. Man har ofta organiserat verksamheten så att grundläggande vuxenutbildning är avskild från sfi och gymnasial vuxenutbildning. Det finns sällan möjligheter för den studerande att läsa sfi och grundläggande vuxenutbildning samtidigt. Studerande som från början är analfabeter eller mycket kortutbildade skall enligt styrsystemet kombinera sfi och svenska som andraspråk inom grundläggande vuxenutbildning. Dessa studerande har i regel stort behov av att kombinera sfi med grundläggande studier i matematik. Det är anmärkningsvärt att de i vissa kommuner inte får möjlighet till de studier de har rätt till.

Kortutbildade vuxna har ofta önskemål om studier som inte i första hand är teoretiska. Sådana studieformer kan skapas med hjälp av gymnasiala yrkesinriktade kurser som integreras med kurser i grundläggande

2002-05-31

Dnr. 01-2001:3630

vuxenutbildning. Styrsystemets nuvarande utformning motverkar skapandet av denna typ av integrerade studieformer.

Utbildningen är med andra ord sällan organiserad och styrd på ett sådant sätt att individuella studier samtidigt, i olika skolformer och på olika nivåer, underlättas och betraktas som något normalt. För att en kommun skall kunna utveckla ett flexibelt system för hela vuxenutbildningen med olika kombinationer för den studerande krävs en mycket medveten styrning av hela vuxenutbildningen i kommunen vad gäller arbetssätt, ekonomi, lokaler, organisation, lärartjänster mm. Sådan styrning som alltså måste omfatta även "basutbildningarna", sfi, sårvox och grundläggande vuxenutbildning, är sällsynt i de besökta kommunerna.

Utbildningarna finns i flera av de besökta kommunerna i olika lokaler, i olika delar av staden eller centralorten. Detta är ett hinder för den enskilde som behöver läsa på flera nivåer samtidigt. Schematekniska hinder finns också. Schemat för gymnasial vuxenutbildning är inte samordnat med det för grundläggande vuxenutbildning. I de kommuner där denna typ av hinder finns hävdar lärare och skolledare att det ändå går att hitta individuella lösningar. Man har alltså byggt upp separata strukturer men kan skapa individuella lösningar när tydliga behov uppstår.

I vissa kommuner studerar deltagarna terminsvis i grundläggande vuxenutbildning. I andra tillämpas kontinuerlig studiestart och den studerande kan, så snart han eller hon nått kursens mål, gå vidare till nästa kurs. Även i de kommuner som anger att de har terminssystem visade det sig gå bra att påbörja studierna under terminstid och att avsluta dem när målen nåtts. I flera kommuner finns dock ett glapp mot gymnasial vuxenutbildning som är mera utpräglat terminsindelad. Deltagare som når sina mål i ett ämne inom grundläggande vuxenutbildning mitt under en termin kan inte då fortsätta på gymnasial nivå. Ofta får de då gå kvar i grundläggande vuxenutbildning och arbeta med material som är på gymnasial nivå.

Ett hinder för samordning som anges i vissa kommuner är att lärare i regel arbetar bara på grundläggande nivå eller bara på gymnasial nivå. Integrerade studier på olika nivåer underlättas när lärare är "brobyggare" mellan grundläggande och gymnasial nivå. Ibland kombinerar lärarna i stället grundskola och grundläggande vuxenutbildning respektive gymnasieskola och gymnasial vuxenutbildning. Detta förstärker klyftan mellan de olika nivåerna inom komvux.

4.3 Utbildningen inom grundläggande vuxenutbildning är förhållandevis traditionell, men de studerande är mycket nöjda.

Sammanfattningsvis är de studerande i regel nöjda och får stor trygghet, men utmanas inte och har oftast inte så stort inflytande över sin utbildning. Utbildningarna blir självreproducerande; de tenderar att förstärka befintligt arbetssätt och att rekrytera deltagare av det slag man redan har.

2002-05-31

Dnr. 01-2001:3630

Deltagarna säger att det är stor skillnad jämfört med tidigare studier i grundskolan. Vad innebär denna skillnad? När utbildningen är traditionell motsvarar den de studerandes minnen av arbetsformer i tidigare skolgång och deras omedelbara behov av trygghet och en tydlig struktur. Många av de studerande som har läs- och skrivsvårigheter eller olika slags psykosociala problem har en tung ryggsäck av misslyckanden av olika slag. Deras behov av en trygg studiesituation och ett respektfullt bemötande måste tas på allvar. För dem innebär studierna ett slags upprättelse. De får en, ibland oväntad, bekräftelse på att de kan lära sig sådant som tidigare var mycket svårt. Många lärare visar ett djupt engagemang för dessa studerande och bemöter dem med stor respekt och hänsyn. Ett intryck från de besökta kommunerna är att dessa studerande, när de har anpassat sig till studierna, inte alltid får de utmaningar de också behöver.

En diskussion av de studerandes förväntningar och arbetsformerna inom grundläggande vuxenutbildning förs i Vuxenutbildning Tematisk rapport, sid 30, under rubriken *Nöjda kursdeltagare – men föga av det aktiva deltagarinflytande som läroplanen förespråkar.*

Mycket av utbildningen inom grundläggande vuxenutbildning är alltså traditionellt och "skolmässigt". Man anger t ex att deltagarna "betat av alla studiebesök i sfi". Kontakter utåt med utgångspunkt från ett aktivare förhållningssätt, problemlösning i grupp etc, förefaller inte vanligt, inte heller individualisering (annat än vad gäller nivån) och anpassning av studieformerna till t ex läroplan och arbetslivets krav. Ett tydligt mönster är gemensamma genomgångar och individualiserat enskilt arbete. Grupparbete av olika slag förekommer också. Vid en enhet arbetar man dock genomgående med problembaserat lärande. Där klagar några representanter för de studerande på att det blir alltför mycket grupparbete.

I flera av kommunerna har eller utvecklar man lärcentra eller studieverkstäder av olika slag och man berättar i de besökta kommunerna att "Vuxnas lärande" givit impulser och väckt tankar. Man är på gång, både att organisera vuxenutbildningen på ett annat sätt och att förändra arbetsformer och innehåll. De hinder man anger är organisation och lokaler. Att deltagarna är så få upplevs också som hinder.

Flera kommuner har kvalitetsråd eller vuxenutbildningsråd för kontakt med arbetslivet. Personal från vuxenutbildningen besöker företag där man varslat personal. Den grundläggande vuxenutbildningen framstår dock på gott och ont som en teoretisk utbildning i skolmässiga former.

4.4 Basutbildningarna sfi, sörvux och grundläggande vuxenutbildning - inte i fokus i kommunerna

Den grundläggande vuxenutbildningen beskrivs i några kommuner som "randverksamhet". Man menar att utbildningen inte är i styrningens fokus. Den finns "ute i kanten", nästan osynlig i kommunens utbildningssystem. Med ett undantag förefaller den grundläggande vuxenutbildningen i de besökta kommunerna i huvudsak vara lärarstyrd. I en kommun har en skolledare tydligt

2002-05-31

Dnr. 01-2001:3630

drivit processen och man har haft möjlighet att nyanställa och därmed handplocka lärare till den grundläggande vuxenutbildningen. Det förekommer att skolledare ser lärare som motsträviga, hinder för utvecklingen, och att läraravtalet uppfattas som hinder. Lärarna är överlag mycket engagerade och deltagarna är tacksamma och mycket positiva till sina lärare. Ibland har politikerna tankar om utveckling men ser de befintliga traditionerna och strukturerna som hinder. *Det sitter för mycket i väggarna.* I andra kommuner uppfattar man att vuxenutbildningen går före vad gäller pedagogisk utveckling.

”Basutbildningarna” sfi, sårvox och grundläggande vuxenutbildning är i många kommuner lågt prioriterad verksamhet. Det innebär ibland att utbildningarna får nöja sig med dåliga lokaler. Det förekommer att dessa delar av vuxenutbildningen blir ett slags ”skyddad verkstad” för lärare som fått problem i grundskolan. Styrningen fokuseras inte. En konsekvens är att basutbildningarna blir självstyrande, de drivs av eldsjälar bland lärare.

Den grundläggande vuxenutbildningen och sfi är inte alltid inkluderade på ett tydligt och synligt sätt i hela kommunens vuxenutbildning. I kommunerna är sfi inte anonymt. Utbildningsformen diskuteras och kring de studerande finns ett samarbete mellan arbetsförmedlingen och t ex flyktingmottagning och arbetsmarknadsenhet i kommunen. Den grundläggande vuxenutbildningen däremot är en anonym utbildning som är föga känd och diskuteras. I många kommuner håller man på att flytta ut vuxenutbildningen från en skol- eller utbildningsnämnd till arbetsmarknadsnämnd eller motsvarande. Detta kan leda till utveckling.

4.5 Rekrytering

Aktiv och okonventionell rekrytering förekommer knappast. För några av kommunerna är rekryteringen något av ett dåligt samvete. Man är medveten om att man inte når prioriterade grupper t ex kortutbildade män i glest befolkade kommundelar. Flyktingar rekryteras genom socialtjänst eller flyktingmottagning. Kommunen behöver, med tanke på det nya studiestödet för kortutbildade, nå nya grupper, deltagare som inte haft studiestöd under de senaste fem åren. Detta ställer krav på aktiv rekrytering och erbjudande om studier med ett anpassat innehåll. ”Manfred” kommer t ex inte frivilligt till ett vägledningscentrum (se avsnitt 4.13.3).

4.6 Vilka grupper studerar i grundläggande vuxenutbildning?

Målgrupp för utbildningen är alla vuxna som saknar de kunskaper som grundskolan skall ge. Det innebär att grundläggande vuxenutbildning har en mycket vid målgrupp. Det är inte bara en utbildning för kortutbildade eller analfabeter. Invandrare som är mycket högutbildade i hemlandet kan exempelvis ha behov av studier i engelska på nybörjarnivå. Enligt nuvarande regelsystem skall studerande som har genomfört sina sfi-studier gå vidare till ämnet svenska som andraspråk i grundläggande vuxenutbildning innan de fortsätter till studier i ämnet på gymnasial nivå. Det gäller alla sfi-studerande, både kortutbildade och högutbildade. Invandrare som har rätt till grundläggande vuxenutbildning kan alltså ha behov av samma kurs t ex engelska eller svenska som andraspråk men kan, eftersom de har olika mål och studiebakgrund, behöva

2002-05-31

Dnr. 01-2001:3630

mycket olika studieformer, anpassade till individuella behov. Alfabetisering är ett eftersatt område i flera av de besökta kommunerna.

En del av de studerande i grundläggande vuxenutbildning med svensk skolbakgrund är vuxna som av någon anledning behöver komplettera ett eller flera ämnen, ”högstadienkunskaper” inför gymnasiala studier. Dessa deltagare är i regel motiverade och studieinriktade. Oftast är de väl anpassade men har t ex bara betyg och kunskaper från allmän kurs i den dåvarande grundskolan. Det gör att individer som kanske har genomgått tvåårigt gymnasium nu saknar de kunskaper som dagens grundskola avser att ge.

En annan grupp studerande med svensk studiebakgrund är sådana som har dyslexi eller psykosociala inlärningshinder av olika slag. De kan kunskapsmässigt från början befinna sig på låg- eller mellanstadienivå i vissa ämnen. De har stort behov av anpassade studier och en trygg och anpassad studiesituation och kan ibland, även när de går vidare, behöva fortsatt stöd och anpassning av studiematerial t ex. Den studerande kan dock inte alltid få fortsatt stöd i sina studier på högre nivå eftersom de då ibland kan mötas av ämneslärare som saknar insikt i hur t ex prov behöver anpassas. I en kommun fanns speciella kurser för dyslektiker i kärnämnen på gymnasial nivå. Över kärnämnesnivån och i andra ämnen fungerade inte stödet till dessa studerande lika bra. I utbildningen blandas ofta studerande som har läs- och skrivsvårigheter med dem som har andra typer av inlärningshinder. I några kommuner bedömde man att det är svårt att ha beredskap för dem som är på ”låg” nivå, kunskapsmässigt. I en kommun kan de studerande exempelvis inte läsa engelska på nybörjarnivå trots att de vill ha sådan utbildning och saknar kunskaperna.

Ett problem är ofta, enligt skolledare och lärare, att man har så få studerande. Utbildningen är nivågrupperad och man strävar efter att skapa grupper med utgångspunkt från utbildningsbehov. Många kommuner förefaller ha behov av att utveckla lärcentra och studieverkstäder som är anpassade även till vuxenstuderande som har behov av kompetensutveckling på grundläggande nivå. Det finns annars en risk att individer inte kan få sina studiebehov tillfredsställda om inte kommunen kan bilda grupper av studerande på samma nivå. I de besökta kommunerna fanns bara undervisning i den grundläggande vuxenutbildningens kärnämnen, inte i övriga ämnen.

4.7 Studiestöd

Studiestödssystem och CSN-poäng styr och man klagar i kommunerna på att kraven blivit hårdare. Den studerande kan få stöd under färre terminer än tidigare. I en kommun hade man missuppfattat kraven och de studerande fick halva den ”normala” tiden på sig. Kommunernas förhållningssätt till studielån varierar. I vissa kommuner tvingas deltagare ta lån, medan de i andra kan utnyttja bidragsdelen och kombinera med socialbidrag. Även när den studerande bara får bidragsdelen förbrukas tid när de studerande har rätt till studiestöd. Risken att de måste avbryta sina studier av ekonomiska skäl ökar.

4.8 Individuell studieplanering

2002-05-31

Dnr. 01-2001:3630

Kartläggning av yrkeserfarenheter inför studieplanering och validering förefaller knappast finnas inom grundläggande vuxenutbildning i de besökta kommunerna. Den individuella studieplanen är oftast en föga långsiktig planering av kurser under en eller flera terminer. Planen utgår inte från den studerandes fråga: Vilken kompetens behöver jag?

I de flesta kommuner är inte den enskilde ägare till dokumentet även om den studerande får en kopia. Det finns ofta ett glapp till andra myndigheters planeringar. Studerande som skrivit under sin individuella studieplan och fått kopia på den är inte alltid medvetna om att de har individuell studieplan. Planen är inte ett levande dokument som de kontinuerligt använder sig av. Det saknas ofta koppling mellan å ena sidan planering av kurser och studiestöd och å andra sidan det som uppfattas som lärarens ansvar, planering av kursen, undervisning och stöd till den studerandes lärande. Detta bidrar till att den studerande får en förhållandevis passiv roll vad gäller planeringen av sitt lärande.

4.9 Analfabeter får inte alltid den utbildning de har rätt till

Det finns, i de besökta kommunerna inom ramen för lägesbeskrivningen vad gäller alfabetisering, sällan kunskaper för att förstå vilka utbildningsbehov analfabeter har. Kanske har detta samband med att få lärare, skolledare eller politiker i sitt vardagsliv kommer i kontakt med och lär känna analfabeter. Det förefaller ibland finnas okunskap om att analfabeter över huvud taget finns i Sverige.

I någon av de åtta besökta kommunerna finns exempel på lärare som sedan länge undervisar analfabeter och helt saknar utbildning för sitt arbete. Det är lärare som alltså inte har studerat svenska som andraspråk och som inte har någon pedagogisk utbildning. Få lärare har studerat alfabetisering inom ramen för ämnet svenska som andraspråk. Alfabetisering av vuxna med skiftande kultur- och språkbakgrund ställer mycket stora krav på utbildning och medvetenhet.

När alfabetiseringsundervisningen fungerar väl och har hög kvalitet är den studerande medaktör, tar egna initiativ, frågar, deltar i diskussioner, rör sig säkert i rummet och väljer ibland egna aktiviteter som t ex dataprogram. Ett sådant förhållningssätt hos den studerande förutsätter att han eller hon har fått möjlighet att utveckla en insikt i hur man kan erövra nya kunskaper och vet hur kunskaperna kan användas. Nästan alla intervjuade studerande i de besökta kommunerna säger sig vara positiva till undervisningen. I fem av kommunerna deltar de studerande mer eller mindre aktivt i undervisningen och följer lärarens instruktioner. De är däremot inte medaktörer, de tar inte egna initiativ och de agerar inte på egen hand. I de övriga tre kommunerna är de studerande överlag passiva och presterar mycket lite under de pass de deltar i.

Lärarna är mer eller mindre medvetna om sin roll, flera använder sig bara av traditionell ljudinläring, andra mycket osäkra medan några är sökande och prövar sig fram, antingen ensamma eller i ett samspel med deltagarna. Gemensamt för de lärare som arbetar med alfabetisering i de besökta kommunerna är dock ett stort engagemang. De rektorer som har ansvar för sfi är

2002-05-31

Dnr. 01-2001:3630

oftast medvetna om problematiken men sällan insatta i den direkta verksamheten. Förvaltningscheferna är i några fall medvetna om verksamheten men så gott som aldrig insatta i den.

Modersmåls lärare används inte i vuxenutbildningen i någon av de besökta kommunerna men många av de studerande skulle ha stor nytta av förklaringar på modersmålet och stöd av modersmåls lärare. Inte heller förekommer alfabetisering på modersmålet. Mycket olämpliga lokaler med t ex buller och vibrationer förekommer. I några kommuner är lokalerna kala och föga inspirerade. De är inte vuxenanpassade. Ibland finns inga datorer alls, ibland finns datorer som inte är inkopplade. Goda, vuxenanpassade och välutrustade lokaler förekommer dock.

Alfabetisering av vuxna invandrare förefaller vara en utbildning som sker helt i skymundan. Lärarna vet att deltagarna finns och är ofta engagerade eldsjälar. (Eftersom vissa lärare helt saknar utbildning finns det dock en risk att analfabeter snabbt avbryter sina studier eftersom studiesituationen blir helt obegriplig.) I bästa fall förstår lärarna deltagarnas utbildningsbehov och har kunskap om hur de ska planera och genomföra sitt arbete. Skolledarna har ibland kunskaper. Ovanför skolledarnivån är både målgrupp och utbildning i det närmaste osynlig.

Alfabetiseringen har stor betydelse för den studerande. Flera deltagare beskriver vad lärandet betyder för dem:

*Från första dagen jag kom till Sverige kände jag mig som
NÅGON! Här känner jag mig som någon som har ett värde.
(Kvinna från Afghanistan, från början analfabet)*

*När jag var i Irak så kunde jag ingenting ... men nu känns det som
om det är ljus och det är inte mörkt längre. Det jag lär mig här
inne i skolan, det kan jag använd ute också. (Kvinna från
Kurdistan, från början analfabet)*

4.10 Individens rättigheter

Sfi och grundläggande vuxenutbildning är rättigheter för den enskilde. I en av de kommuner som besöktes inom ramen för undersökningen av alfabetisering får sfi-deltagare endast 5 timmars undervisning per vecka. I en av de kommuner som besöktes för lägesbeskrivningen av grundläggande vuxenutbildning finns ingen nybörjarundervisning i engelska trots att det finns studerande som inte kan någon engelska. I enhetens utbildningskatalog anges att engelskkursen inte är nybörjarkurs. Grundläggande vuxenutbildning omfattar, i de besökta tjugo kommunerna, oftast bara kärnämnen. Övriga ämnen erbjuds inte.

Det finns kommuner, bland de besökta, som bara erbjuder grundläggande vuxenutbildning som heltidsstudier, dagtid, med närvarokrav. Motiveringen är att man anser att detta är bättre för individens utveckling, att de studerande i grundläggande vuxenutbildning behöver utvecklas som människor.

2002-05-31

Dnr. 01-2001:3630

Distansstudier förekommer inte, knappast heller utbildning på kvällen. Om en studerande behöver studera parallellt med förvärvsarbete säger man sig, i någon av kommunerna, lösa det. Inte alla har denna flexibilitet.

4.11 Okunnighet om styrsystemets detaljer

Kommunerna har svårt att hantera styrsystemets uppdelning av analfabeters och kortutbildades utbildning i sfi och grundläggande vuxenutbildning. Det innebär att den statistiska uppföljningen av kommunens verksamhet blir otydlig. Det är ibland slumpmässigt hur man kategoriserar och benämner delar av verksamheten. Utbildningen bokförs i vissa kommuner som sfi, i andra som grundläggande vuxenutbildning. Individens rättigheter till utbildning kan påverkas, och även rätten till studiestöd.

Formella beslut om studiernas upphörande för den studerande som *"saknar förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen eller annars inte gör tillfredsställande framsteg"* måste för en individ som studerar i både grundläggande vuxenutbildning och sfi fattas av styrelsen för utbildningen för var och en av de båda utbildningarna.

Rätten till sfi begränsas av Skollagen, 13 kap, 11 §: *"undervisningen för en elev skall dock upphöra, om eleven saknar förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen eller annars inte gör tillfredsställande framsteg."*

Motsvarande skrivning vad gäller grundläggande vuxenutbildning finns i skollagen, 11 kap. 7 a §: *"Undervisningen för en elev skall dock upphöra, om eleven saknar förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen eller annars inte gör tillfredsställande framsteg."*

4.12 Behov av kompetensutveckling

Många lärare i grundläggande vuxenutbildning förefaller ha behov av kompetensutveckling om styrdokumentet, vad som gäller, var de finns och hur de kan användas. Inom sfi och alfabetiseringen finns stora behov av kompetensutveckling. Speciellt i Norrland önskar lärarna utbildning på distans.

4.13 När den grundläggande vuxenutbildningen målgruppen?

Enligt skollagen skall kommunen aktivt rekrytera till utbildningen:

Varje kommun skall aktivt verka för att nå dem i kommunen som har rätt till grundläggande vuxenutbildning och för att motivera dem att delta i utbildningen. (Skollagen, 11 kap, 9 §)

Skolverkets lägesbeskrivning av den grundläggande vuxenutbildningen i tjugo kommuner visar att utbildningen i första hand når dem som accepterar traditionella arbetsformer och ett teoretiskt innehåll. Det nya studiestöd som införs 1 januari 2003 för kortutbildade som inte haft studiestöd under de senast fem åren ställer ytterligare krav på kommunernas rekrytering och på anpassning av studieformer och innehåll till individer som inte är villiga att studera på ett skolmässigt sätt och som har en annan kunskapssyn än den som återspeglas i den grundläggande vuxenutbildningen.

2002-05-31

Dnr. 01-2001:3630

4.13.1 Hur tänker de som inte vill studera?

De människor som ”saknar sådana färdigheter som normalt uppnås i grundskolan” (Skollagen, 11 kap, 10 §) men ändå inte väljer att studera inom grundläggande vuxenutbildning kan ha många olika skäl till att inte studera. Om fler av dem ska förmås studera måste den utbildning som erbjuds utformas på många olika sätt beroende på individers behov och förutsättningar. Två rapporter refereras här kortfattat. Med utgångspunkt från arbetslösa som inte har velat studera inom kunskapslyftet belyser rapporterna individernas kunskapsyn och studiebehov.

4.13.2 ”Manfred” i Årjöng

I rapporten ”Varför vill inte Manfred läsa vidare?” har Kent Åsenlöf från Karlstads universitet intervjuat arbetslösa män från Årjöngs kommun. De intervjuade är kortutbildade och har inte velat studera inom Kunskapslyftet. (Institutionen för utbildningsvetenskap, Karlstads universitet, April 1999)

Kent Åsenlöf har lyssnat med respekt och lyhördhet och redovisar på ett ovanligt personligt sätt citat och slutsatser. De intervjuade männen är väl förankrade i en talspråklig, drastisk och muntligt berättande kultur. Fritiden, trav, jakt och fiske betyder mycket i männens liv liksom hus och familj. För dessa män har arbetet och yrket hög status. Vad de vill är att kunna fortsätta med den gamla typen av arbete utan att flytta från sin hembygd.

De intervjuade männen ser på Kunskapslyftet som något mycket osäkert, något som inte ger fördjupade yrkeskunskaper eller yrkesutbildning och som dessutom förbinds med hotet att i framtiden kanske bli tvungen att flytta.

Arbetet går alltid först. Dyker det upp nåt tar jag det.

Jag vägrar att ge upp mitt yrke.

Det är viktigt med ett fysiskt arbete.

Kunskapslyftet skapar inget jobb, det ger ingen ny chans.

Kunskapslyftet är absolut sista utvägen.

Också den osäkra ekonomin under studierna är något negativt som förs fram som skäl att inte börja studera.

Ytterligare ett studiehinder är alla bittra minnen från barndomens skola och skräcken för ett upprepande. Några av männen ångrar att de inte satsade på skolan medan de hade möjlighet. ”Det var ingen som visste då att man skulle behöva högskola för att städa.” Skolan var något som männen flydde från för att tjäna pengar och de bär fortfarande med sig starka känslor av misslyckande:

Varför ska man få betyg på att man är kass?

Känner av knuten inom mig när jag tänker på skolan.

2002-05-31

Dnr. 01-2001:3630

Rädslan finns kvar att inte klara av. Att komma in i en annan värld, långt ifrån den man har varit i.

Speciellt stor är oron vad gäller förmågan att läsa och skriva.

Man är utslagen från början om man inte kan läsa och skriva. Många törs inte börja skolan därför att det är hopplöst att fylla i papper. Självförtroendet är lågt.

Männen beskriver ett samhälle där könsrollerna är tydligt uppdelade:

Jämställda fruntimmer finns inte i Årjäng. Ju längre ut på landet man kommer är det så. Det påverkar också det här med Kunskapslyftet.

Killar vill arbeta med händerna och syssla med skruvning och annan praktisk verksamhet.

När kvinnan lämnar hemmet finns det inga jobb. Därför söker hon sig till skolan för att få gemenskap.

Männens egen kultur är mycket olik den kvinnovärld de ofta möter på arbetsförmedlingen och även i Kunskapslyftet. En av männen uttrycker kulturkrocken i mötet med arbetsförmedlingen på följande sätt (och detta skulle också kunna vara en beskrivning av mötet med vuxenutbildningen):

När jag kommer in på arbetsförmedlingen möts jag av en hög damer, säger han. De är väldigt tillmötesgående och snälla. Det blir nästan lite för mycket. Även som vuxen behöver man ha en manlig förebild. Det blir nästan för mjukt och för mycket vuxendagis. Man kommer inte in till en kille som är mer mänsklig på det planet att han sitter och snusar, spottar ut snuset i papperskorgen. Det är ju så här rå den här bygden är, fortsätter han. Den är lite grov. Möter man därför en person som är lite mer som man själv, orakad, svär och snusar, pratar lite skit och försöker släppa lite på 't, eftersom man är lite nervös när man kommer hit, blir det lättare.

Denna Manfred önskar sig bekräftelse, ett erkännande av den egna kulturen och personligheter. I linje med det ligger alla de olika förslag till förändringar av Kunskapslyftet som de intervjuade männen i Årjäng bidrar med. Kent Åsenlöf har också egna funderingar och förslag som t ex

Ge dem en verklig chans genom att visa stort intresse för deras yrkeskunnande. Visa också påtaglig respekt för deras ofta mycket svåra livssituation.

Stötta de som har idéer att starta eget. Se de arbetslösa männen som en resurs i samhället.

2002-05-31

Dnr. 01-2001:3630

4.13.3 Rapporten Kunskapslyftet – till vilken nytta då?

Även denna rapport bygger på intervjuer med arbetslösa som inte är intresserade av studier. (Kunskapslyftet – till vilken nytta då? Berättelser om olika skäl till att avstå från kunskapslyftet, Sam Paldanius, Linköpings universitet, 2000)

I den ovilliga målgruppens berättelser går det en skarp linje mellan att lära sig teoretiska kunskaper och att lära sig något nyttigt. Flera av berättelserna innehåller engagerade och positiva skildringar om lärande och kunskap. Det handlar om kunskap i ett yrke eller hantverk och om att lära sig nya arbetsuppgifter. Slutsatsen är därför att tillämpbar kunskap i deras verklighet är värdefull kunskap och att det är roligt att lära sig nya ting, men de skall motiveras av ändamålsenlighet eller nytta i deras praktik.

Det betyder att möjliga andra konstruktioner som att bära kunskap, frigörande kunskap och t. ex. lyckliggörande kunskap saknas.

5. Avslutande diskussion och förslag

Den grundläggande vuxenutbildningen är, i flera av de besökta kommunerna, en föga prioriterad verksamhet som kännetecknas av att de studerande är mycket tacksamma och av att lärarna är engagerade. I dessa kommuner förefaller utbildningen vara lärarstyrd. De studerande bemöts respektfullt men utmanas inte. Den enskilde får tillgång till utbildningen mot erkännande av "brist" och accepterande av förhållandevis traditionella arbetsformer.

Studierna är helt teoretiska. För den enskilde går det inte alltid att kombinera kurser i grundläggande vuxenutbildning med gymnasiala kurser. Kombinationer av sfi och olika ämnen i grundläggande vuxenutbildning förekommer sällan. Integrerad utbildning där kurser i grundläggande vuxenutbildning helt integreras med exempelvis gymnasiala yrkeskurser eller med sfi förekommer inte alls.

Grundläggande vuxenutbildning som skall ge kunskaper även för arbetslivet innehåller bara teoretiska kurser. Mycket tyder på att kommuner med hjälp av orienteringskurser skapar flexibel verksamhet och anpassar utbildningen till nya målgrupper. Dessa kurser, som kan ha olika syfte, men inte har fastställda nationella kursplaner och ämnesmål, planeras inte bara med utgångspunkt från den studerandes brister och svårigheter inom teoretiska ämnen utan bygger på verkliga intressen. Detta kan få konsekvenser för den "vanliga" grundläggande vuxenutbildningen som mer eller mindre lämnas åt sitt öde utan tydlig pedagogisk styrning och tydliga krav på förändring och förnyelse. Lärarens och den studerandes trygghet i de traditionella studieformerna riskerar därigenom att cementera former och innehåll. Utbildningen når då bara de kortutbildade som önskar eller finner sig i traditionella och tydligt ämnesstyrda studieformer.

Styrsystemet hindrar indirekt flexibilitet och integrering med gymnasiala kurser och sfi. Ämnesstrukturen verkar konserverande och utbildningen ger alltså inte

2002-05-31

Dnr. 01-2001:3630

kunskaper för arbetslivet. I flera av kommunerna talar man om att förändring är på väg. Man ser behoven av effektivare rekrytering och är medveten om att man inte når prioriterade målgrupper, människor som har utbildningsbehov men är ovilliga att studera när kursinnehållet är teoretiskt och arbetsformerna skolmässiga.

Alfabetiseringsundervisningen har stora briser i flera av de besökta kommunerna. I vissa kommuner, där analfabeter finns, är man inte alls medveten om dessa studerandes utbildningsbehov. Det krävs ibland både kunskaper och insikter för att upptäcka att deltagare inte kan läsa och skriva. Undervisningen kräver djupa och gedigna kunskaper i svenska som andraspråk, om vuxnas läs- och skrivinlärning och utveckling, om talspråkliga kulturer och om olika förhållningssätt till skrift.

Behoven av kompetensutveckling och stödmaterial är alltså stora, både vad gäller utvecklingen av grundläggande vuxenutbildning och alfabetisering.

Hur bör styrsystem och kursplaner utformas för grundläggande vuxenutbildning för att studierna ska kunna anpassas till de deltagare man inte når nu och för att kunna leda till flexibla studieformer? Skolverket anser att styrsystemet för grundläggande vuxenutbildning, sfi och särvux bör reformeras i ett sammanhang, med hänsyn tagen till gymnasial vuxenutbildning och påbyggnadsutbildningar, mot bakgrund av behovet av att se kommunernas vuxenutbildning som en helhet där de olika delarna skall kunna användas samtidigt på ett flexibelt sätt med utgångspunkt från individens behov. Kurserna bör ingå i en gemensam helhet utan skolformsgränser.

De kurser som motsvarar nuvarande grundläggande vuxenutbildning och som, enligt Skolverkets förslag, bör ingå i denna nya vuxenutbildning utan skolformsgränser, bör markerats så att det tydligt framgår att den enskilde har rätt till kursen om han eller hon saknar de kunskaper som kursen avser att ge.

Skolverket föreslår att nya kursplaner skapas för kurser på en nivå som motsvarar grundläggande vuxenutbildning. Dessa kursplanerna bör utformas så att kurser på olika nivåer inom hela kommunernas vuxenutbildning lätt kan kombineras på många olika sätt med utgångspunkt från individers behov. Målen i kursplaner på grundläggande nivå bör därför vara tydliga. Ämnets roll bör tonas ner. De övergripande texterna bör betona kravet på anpassning till olika målgruppers och individers behov, flexibiliteten, kombinationsmöjligheterna, möjligheterna att skapa lärområden eller kunskapsområden samt de generella kompetenser som diskuteras bl a i EUs Memorandum om livslångt lärande.

Skolverket föreslår vidare att kurser på den nivå som motsvarar grundläggande vuxenutbildning inte skall betygssättas. Det nuvarande betygssystemet för grundläggande vuxenutbildning bör ersättas med intyg. De nuvarande betygen i grundläggande vuxenutbildning har betydelse för den studerande som ibland vill ha betyg som dokumentation och bekräftelse. Väl utformade intyg borde kunna fungera bättre för den studerande. Betygen behövs inte för fortsatta studier.

2002-05-31

Dnr. 01-2001:3630

Arbetsgivare torde mycket sällan fråga efter betyg från grundläggande vuxenutbildning.

För den nivå som motsvarar grundläggande vuxenutbildning, sfi och sårvox bör timramarna tar bort. Rätten till utbildningen är tydligt uttryckt i skollagen och behöver inte knytas till undervisningstid.

2002-05-31

Dnr. 01-2001:3630

Bilaga 1*C. Delkurser och orienteringskurser*

<i>Särvux</i> Den del av särvux som motsvarar träningsskolorna	<i>Särvux</i> Den del av särvux som motsvarar grund-särskolan och inom gymnasial särvux	Sfi	Grundläggande vuxen-utbildning	Gymnasial vuxen-utbildning	Påbyggnads-utbildning
<i>Delkurs</i> Finns inte	<i>Delkurser</i> Kurser inom de delar av särvux som motsvarar den obligatoriska särskolan får delas upp på flera delkurser. En delkurs får inte omfatta mindre än 45 timmar. En kurs inom gymnasial särvux får inte delas upp på delkurser. Styrelsen för utbildningen bestämmer vilka kurser eller delkurser som skall anordnas.	<i>Delkurs</i> Finns inte	<i>Delkurs</i> Kurser inom grundläggande vuxenutbildning får delas upp på flera delkurser. En delkurs får inte omfatta mindre än 30 timmar inom grundläggande vuxenutbildning. Styrelsen för utbildningen bestämmer vilka kurser eller delkurser som skall anordnas.	<i>Delkurs</i> Kurser inom gymnasial vuxenutbildning får delas upp på flera delkurser. Om det finns särskilda skäl, får Statens skolverk föreskriva att en viss kurs i ett yrkesämne inte får delas upp i delkurser. En delkurs får inte omfatta mindre än 50 gymnasiepoäng inom gymnasial vuxenutbildning. Styrelsen för utbildningen bestämmer vilka kurser eller delkurser som skall anordnas.	<i>Delkurs</i> Kurser inom påbyggnadsutbildning får delas upp på flera delkurser. Om det finns särskilda skäl, får Statens skolverk föreskriva att en viss kurs i ett yrkesämne inte får delas upp i delkurser. En delkurs får inte omfatta mindre än 30 timmar inom påbyggnadsutbildning. Styrelsen för utbildningen bestämmer vilka kurser eller delkurser som skall anordnas.
<i>Lokal kurs</i>	<i>Lokal kurs</i> Styrelsen för utbildningen får besluta att inrätta lokala kurser inom gymnasial särvux. En lokal kurs skall ge kunskaper i ett eller flera ämnen inom ett bestämt ämnesområde och svara mot sådana behov som inte tillgodoses genom en nationellt fastställd kursplan. Styrelsen för utbildningen fastställer det antal timmar som undervisningen på en lokal kurs omfattar. Detta antal får inte understiga 45 timmar.	<i>Lokal kurs</i>	<i>Lokal kurs</i> Styrelsen får också besluta att som lokala kurser inrätta orienteringskurser inom grundläggande vuxenutbildning. Styrelsen för utbildningen fastställer det antal timmar som undervisningen på en lokal kurs inom grundläggande vuxenutbildning omfattar.	<i>Lokal kurs</i> Styrelsen för utbildningen får besluta att inrätta lokala kurser inom gymnasial vuxenutbildning. Styrelsen får också besluta att som lokala kurser inrätta orienteringskurser inom grundläggande och gymnasial vuxenutbildning. Andra lokala kurser än orienteringskurser skall ge kunskaper i ett eller flera ämnen inom ett bestämt kunskapsområde och svara mot sådana behov som inte tillgodoses genom en nationellt fastställd kursplan. Styrelsen för utbildningen fastställer det antal timmar som undervisningen på en lokal kurs inom påbyggnadsutbildning omfattar. En lokal kurs inom påbyggnadsutbildning får inte understiga 30 timmar.	<i>Lokal kurs</i> Styrelsen för utbildningen får besluta att inrätta lokala kurser inom påbyggnadsutbildning. Andra lokala kurser än orienteringskurser skall ge kunskaper i ett eller flera ämnen inom ett bestämt kunskapsområde och svara mot sådana behov som inte tillgodoses genom en nationellt fastställd kursplan. Styrelsen för utbildningen fastställer det antal timmar som undervisningen på en lokal kurs inom påbyggnadsutbildning omfattar. En lokal kurs inom påbyggnadsutbildning får inte understiga 30 timmar.

2002-05-31

Dnr. 01-2001:3630

				vuxenutbildning omfattar. En lokal kurs inom gymnasial vuxenutbildning får inte understiga 50 gymnasiepoäng.	
Orienteringskurs	Orienteringskurs	Orienteringskurs	Orienteringskurs Styrelsen får också besluta att som lokala kurser inrätta orienteringskurser inom grundläggande vuxenutbildning. En orienteringskurs skall ha ett eller flera av följande syften, nämligen att - medverka till väl underbyggda beslut om studie- och yrkesval, - ge ökade studietekniska färdigheter, - utgöra en introduktion till kurser i olika ämnen, - kunna ge tillfälle till bedömning av en elevs kunskaper i olika ämnen eller kurser. En orienteringskurs inom grundläggande vuxenutbildning får omfatta mindre än 30 timmar.	Orienteringskurs En orienteringskurs skall ha ett eller flera av följande Syften, nämligen att - medverka till väl underbyggda beslut om studie- och yrkesval, - ge ökade studietekniska färdigheter, - utgöra en introduktion till kurser i olika ämnen, - kunna ge tillfälle till bedömning av en elevs kunskaper i olika ämnen eller kurser.	Orienteringskurs En orienteringskurs skall ha ett eller flera av följande syften, nämligen att - medverka till väl underbyggda beslut om studie- och yrkesval, - ge ökade studietekniska färdigheter, - utgöra en introduktion till kurser i olika ämnen, - kunna ge tillfälle till bedömning av en elevs kunskaper i olika ämnen eller kurser.

2002-05-31

Dnr. 01-2001:3630

Bilaga 2

Ett exempel på ett ämne / ämnesområde som återfinns i sfi, särvux och grundläggande vuxenutbildning, delvis med olika inriktning.

Svenska som andraspråk för vuxna

Kursplaner och mått på omfattningen

Särvux			
Allmänt för särvux: Timplanerna får överskridas och underskridas beroende på hur mycket undervisning eleverna behöver för att uppnå de kunskapsmål som anges i respektive kursplan. Styrelsen för utbildningen bestämmer antalet timmar som skall gälla för en kurs.		Svenska som andraspråk B 100 poäng	
<i>Gymnasial utbildning</i>	Särvux Den del av särvux som motsvarar gymnasiesärskolan Svenska som andraspråk 200 h	Svenska som andraspråk A 100 poäng	
<i>Grundläggande utbildning</i>	Den del av särvux som motsvarar grundsärskolan Svenska som andraspråk 795 timmar	Grundläggande vux 530 h riktvid totalt Riktvärdena i timplanerna får överskridas och underskridas beroende på hur mycket undervisning eleverna behöver för att uppnå de kunskapsmål som anges i respektive kursplan. Styrelsen för utbildningen bestämmer antalet timmar som skall gälla för en kurs.	
Den del av särvux som motsvarar tränings-skolan Kommunikation 1 200 timmar		Grundläggande vux Alfabetisering Läs och skrivutveckling Inom kursen svenska som andraspråk	Sfi 525 h riktvid Riktvärdet får överskridas och underskridas beroende på hur mycket undervisning eleverna behöver för att uppnå de kunskapsmål som anges i kursplanen. För varje kurs som anordnas s styrelsen för utbildningen bestämma det antal undervisni timmar som skall gälla.

2002-05-31

Dnr. 01-2001:3630

Bilaga 3*Betyg i vuxenutbildningen*

<i>Särvux</i> Den del av särvux som motsvarar träningskolan	<i>Särvux</i> Den del av särvux som motsvarar grundsärskolan och inom gymnasial särvux	Sfi	Grundläggande vuxen-utbildning	Gymnasial vuxen-utbildning	Påbyggnads-utbildning
Intyg: att eleven har deltagit i kursen	Intyg: att eleven deltagit (för elev som inte uppnår Godkänd) Godkänd (G) Väl Godkänd (VG)	Intyg: ange vad eleven kan i förhållande till kursens mål (för elev som inte uppnår Godkänd) Godkänd (G) Väl godkänd (VG)	Icke godkänd (IG) Godkänd (G) Väl godkänd (VG)	Icke godkänd (IG) Godkänd (G) Väl godkänd (VG) Mycket väl godkänd (MGV)	Icke godkänd (IG) Godkänd (G) Väl godkänd (VG)
	Betyg sätts på varje avslutad kurs eller delkurs		Betyg skall sättas på varje slutförd kurs eller delkurs. På orienteringskurser skall betyg inte sättas.	Betyg skall sättas på varje slutförd kurs eller delkurs och på projektarbete, om inte annat är föreskrivet. På orienteringskurser skall betyg inte sättas.	Betyg skall sättas på varje slutförd kurs eller delkurs. På orienteringskurser skall betyg inte sättas.